

Constantin Buchet

România, frontul informațiilor
și sfârșitul Războiului Rece
(1980-1989)

Constantin Buchet

România, frontul informațiilor
și sfârșitul Războiului Rece
(1980-1989)

Editura SITECH
Craiova, 2011

Corectura aparține autorului.

© 2011 Editura Sitech Craiova

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii. Orice reproducere integrală sau parțială, prin orice procedeu, a unor pagini din această lucrare, efectuate fără autorizația editorului este ilicită și constituie o contrafacere. Sunt acceptate reproduceri strict rezervate utilizării sau citării justificate de interes științific, cu specificarea respectivei citări.

© 2011 Editura Sitech Craiova

All rights reserved. This book is protected by copyright. No part of this book may be reproduced in any form or by any means, including photocopying or utilised any information storage and retrieval system without written permission from the copyright owner.

Editura SITECH din Craiova este acreditată de C.N.C.S.I.S. din cadrul Ministerului Educației și Cercetării pentru editare de carte științifică.

Editura SITECH Craiova, România
Aleea Teatrului, nr. 2, Bloc T1, parter
Tel/fax: 0251/414003
E-mail: sitech@rdslink.ro

ISBN 978-606-11-1151-0

Evenimentele internaționale din perioada 1985-1989 reflectate în documentele Centrului de Informații Externe (C.I.E.)

Analiza percepției instituționale a relațiilor internaționale în perioada finală a Războiului Rece rămâne o temă constantă pentru scrisul istoric și reflexia politologică în sistemul științelor sociale contemporane.

Mai mult, abordarea acestor teme ale politicii mondiale dominate de disputa Est-Vest (fundamentată de bipolaritatea opozabilă dintre «imperiul răului»¹ - Uniunea Sovietică și «soldatul democrației libérale»² - S.U.A.) prin prisma surselor documentare ale aparatului de informații externe al fostei Securități, reprezintă o cercetare istorică critică provocatoare.

Arcul temporal 1985-1989 descrie o serie de momente importante în decommunizarea Europei de Est, destinderea progresivă a cursei înarmărilor și a relațiilor directe dintre superputerile sistemului mondial, S.U.A. și U.R.S.S. Cercetând acest context de istorie recentă a raporturilor instituționale internaționale, am crezut că o analiză asupra manierei de reflectare a transformărilor din arhitectura politico-statală mondială (power politics - politică de putere) ar reprezenta un demers științific binevenit, dar și util.

Desigur, în evaluarea acestor aprecieri generate de ofițerii Centrului de Informații Externe³, documentele aflate în custodia C.N.S.A.S. (Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității) reprezintă un izvor documentar esențial pentru a cristaliza percepția factorilor de decizie, a centrelor instituționale ale României din perioada 1985-1989 asupra dinamicii internaționale.

Pentru reflectarea rolului D.I.E./C.I.E. în sistemul instituțional al regimului comunist, istoriografia română are câteva contribuții prin lucrările lui Mihai Pelin (*Culisele spionajului românesc D.I.E. (1955-*

¹ Sintagma a fost utilizată de președintele S.U.A., Ronald Reagan pentru a sublinia rolul U.R.S.S. ca centru de putere represiv în Europa de Est, prin aplicarea principiilor „doctrinei Brejnev”, a tezei suveranității de stat limitate pentru statele răsăritene și universalismul modelului sovietic pentru lumea comunistă.

² Expresia este de extracție wilsoniană sugerând convingerea politică în democratizarea relațiilor internaționale prin extensia modelului american de democrație liberală și economie de piață.

³ Metamorfoza serviciilor de informații externe ale Securității a cuprins în anii '70-'80 următoarele restructurări: 1. în martie 1978, după schimbarea generalului colonel Nicolae Doicaru, denumirea de D.I.E. (Direcția de Informații Externe) a fost schimbată în D.G.I.E. (Direcția Generală de Informații Externe) în timpul mandatului generalului-locotenent Al. Dănescu; 2. după defectarea lui I. M. Pacepa, sub conducerea lui Remus Dima titlatura D.G.I.E. a fost transformată în C.I.E. (Centrul de Informații Externe).

1980), București, Evenimentul Românesc, 1997; *Un veac de spionaj, contraspionaj și poliție politică*, București, 2003), analist care a utilizat fonduri din arhiva S.R.I..

Un istoric consacrat pentru cercetarea evoluției serviciilor secrete din țara noastră, Cristian Troncotă a analizat structurile, acțiunile de poliție politică și informativ- operative ale fostei Securități în câteva lucrări de referință pentru paradigma serviciului de informații externe din perioada comunistă.⁴ În registrul contribuțiilor asupra evoluției dinamicii operativ-informativ externe din era comunistă a țării noastre, sunt de referință studiile cercetătorilor de la C.N.S.A.S.⁵, profilați pe aprofundarea acestei teme de cercetare istorică și politologică.

Din perspectiva publicării materialului de arhivă creat de fosta Securitate sunt necesare istoriile documentare⁶, care ne oferă o microistorie a societății românești prin prisma agresării sale de către activitățile organelor de represiune și urmărire informativă.

Utile – dar privite cu circumspecție și spirit critic datorită abordării subiective –sunt pentru cercetarea împlinirii poliției politice și spionaj în activitatea D.I.E./C.I.E și volumele de memorialistică scrise de foști lideri ai aparatului de Securitate sau înalți ofițeri superiori⁷.

Pe problematica studiilor asupra structurii de spionaj a României comuniste, cercetările au proliferat într-un ritm moderat, datorită precarității documentării în arhivele fostelor structuri de informații externe prerevoluționare, în special fondurile D.I.E./C.I.E.

Interacțiunile dintre serviciile de informații est-europene comu-

⁴ Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999; Idem, *Istoria Securității regimului comunist din România 1948-1964*, București, I.N.S.T., 2003, Idem, *Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale regimului comunist din România*, București, Editura Elion, 2004; Idem, *About the Espionage activity of the Romanian Communist Regime, 1965-1989*, în „Totalitarianism Archives”, Romanian Academy, National Institut for the Study of Totalitarianism, no. 1-2, 2002, p. 215-p. 233.

⁵ Liviu Țăranu, *Direcția de Informații Externe în vremea lui Gheorghe Gheorghiu Dej*, în volumul *In Honorem Viorel Faur*, Oradea, Editura Universității, p. 534-545; Florian Banu, *Activitatea Direcției de Informații Externe a Securității – între atribuțiile oficiale și acțiunile reale (1951-1989)*, în „Cetatea Bihariei”, seria a II-a, nr 1/2005, p. 99.-111, Idem, *Direcția de Informații Externe și emigrația românească*, în „Dosarele Istoriei”, februarie 2005, p. 17-20; Idem, *Direcția I-a Informații Externe (D.I.E.). Atribuții și organizare*, în *Totalitarism și rezistență, teroare și represiune în România comunistă*, București, C.N.S.A.S., 2001, p. 41-51.

⁶ Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente*, Iași, Polirom, 2002; *Securitatea. Structuri-cadre, obiective și metode*, vol. 1 (1948-1967) și vol. 2 (1967-1989), București, C.N.S.A.S., Editura Enciclopedică, 2006.

⁷ Neagu Cosma, *Cupola. Securitatea văzută din interior. Pagini de memorii*. București, Editura Globus, 1994; Neagu Cosma, Ion Stănescu, *De la iscodă la agentul modern în spionajul și contraspionajul românesc*, București, Editura Paco, 2001; Filip Teodorescu, *Un risc asumat*, București, Viitorul Românesc, 1992; Ionel Gal, *Rațiune și represiune în Ministerul de Interne 1965-1989*, 2 vol., București, Editura Domino, 2002; Ion Mihai, Pacepa, *Cartea Neagră a Securității*, București, 1999, Gh. Rațiu. „Cutia Pandorei”. *Arhivele Securității. Surprize și capcane*, București, Editura Paco, f. a.

niste – printre care și componenta externă a Securității – și K.G.B. au fost cercetate de o serie de analiști care au oferit cercetări de referință în acest domeniu de investigație⁸. Am încercat să surprindem în tipologia documentelor specifice C.I.E. enumerate mai sus, nu atât aspectele de propagandă (reliefate de sintagma «politica țărilor imperialiste», promovarea în străinătate a operelor politice ale lui Nicolae Ceaușescu), sau cele de poliție politică (urmărirea informativă a «vocilor incomode» pentru regimul comunist, supravegherea emigrației sau coloniilor românești din străinătate).

În dinamica cercetării de arhivă și a evaluării critice a documentelor create de C.I.E. (dimensiunile operative) am urmărit cu precădere aspectele informative care evaluau situația internă și politica statală a spațiului de referință est-vest european sau nord-american.

Ne-a interesat dacă aceste analize ale ofițerilor de informații din exterior și a referințelor de spațiu au surprins reacțiile statelor socialiste sau politica marilor centre de putere ale sistemului mondial (S.U.A., U.R.S.S., Marea Britanie, Franța, R. F. Germania, Italia). Pentru a preciza mai bine evaluarea informativă a realităților politice, sunt utile și materialele de arhivă ale fostei Direcții a IV-a de Contrainformații Militare și Direcției de Informații Militare care cuprind reacții, poziții ale atașatorilor militari est-europeni sau occidentali.

În fapt, istoriografia românească a produs o valoroasă contribuție pentru analiza proceselor de putere și fenomenelor politico-militare din perioada celei de-a doua conflagrații mondiale⁹, depeșele militare fiind un adevărat barometru pentru evenimente ca Anschluss-ul, criza sudetă, agresiunea Wermachtului asupra Poloniei, invazia și colapsul militar al Franței (mai iunie 1940). Interesant și demn de urmărit pentru problema cercetată este acțiunea de coroborare a documentelor CIE cu

⁸ Radu Tudor, Gheorghe Gheorghiu Dej, D.I.E. și K.G.B., în „Dosarele Istoriei”, an II, nr. 3 (8), 1997, p. 31-32; Laurențiu Constantiniu, *Rețeaua Caraman a acționat în interesul lui Ceaușescu sau al K.G.B.?*, în „Cotidianul”, 9 noiembrie, 1998; Vladimir Alexe, *Afacerea Charles Hernu: O cutie a Pandorei pentru a Franța postbelică*, în „Dosare ultrasecrete”, „Ziua”, an 1, nr.17, 15 august 1998; Emil Berdeli, *Lista celor 20 de urmăriți din arhiva celebrei unități anti-KGB 0110*, în „Cotidianul”, 7 septembrie 1998; Albina F. Noskova, *Consilierii sovietici, între cerere și ofertă*, în „Magazin Istoric”, 1998, nr. 4, p.33-37; Cristian Troncotă, *Politica de cadre în Securitate*, în „Psihosociologia mass-media”, an IV, nr. 3 (15) septembrie, 1998, p. 21-24; Ioan Scurtu, *Consilierii sovietici din România*, în „Magazin Istoric” mai 1998, p. 12-15; Mihai Pelin, *Ceea ce nu se spune: Defectorii*, în „Cotidianul”, 24 noiembrie 2000; Andrei Bădin, *Securitatea l-a vrut pe generalul Phillipe Rondot*, în „Jurnalul Național” 23 iulie 2007 (vezi și articolul *Generalul Rondot cocheta cu Securitatea*, în „Cotidianul”, 3 mai 2006); Sorin Ivănescu, *The Desovietization of the System of the Securitate after 1960*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, Tome XL-XL, Academia Română, 2001-2002, Christian Levant, *Rețeaua Caraman, glonț pe țevă între NATO și KGB*, *Istorie și Dosare*, „Adevărul”, 3 noiembrie 2007, p. 21.

⁹ Alesandru Duțu, Lenuța Nicolescu, Alexandru Oșca, *Atașatii militari transmit (1938-1944)*, 4 volume, București, Editura Europa Nova, Editor: Fundația „General Ștefan Gușă), 2001-2003.

expertiza factorului diplomatic român acreditat în capitalele vecine și occidentale, situație reflectată într-o lucrare singulară¹⁰, cu focalizare pe schimbările geopolitice și de sistem societal din anul revoluționar 1989.

Documentele create de fostul aparat de informații externe al României anilor '80 – reprezentate de materialul arhivistic al Centrului de Informații Externe/C.I.E. – reprezintă încă o «*terra incognita*» pentru analiza istorică și cercetarea politologică din țara noastră.

Procedura de declasificare a acestor documente s-a accelerat progresiv în perioada 2004-2006 prin comisiile mixte de lucru formate – în temeiul Legii 187/1999 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității, ca poliție politică – din deținătorul de arhivă, Serviciul de Informații Externe și Colegiul C.N.S.A.S.

Tipologia specifică dosarelor create de către C.I.E. se definesc prin următoarea taxonomie: 1. *dosare de spațiu* care cuprind acțiunile operative - informative desfășurate de organele de informații externe atât în zona necomunizată (S.U.A., Canada, Statele Vest-europene, țările latino-americe, actorii Africii Negre sau ai Maghrebului, Japonia, India) cât și în „lagărul socialist” (cu monitorizarea efectivă a celebrei unități U.M. 0110) cu focalizare pe U.R.S.S., R. P. Ungară, R.S. Cehoslovacă. R. D. G., R. P. Polonă, R. S. F. Iugoslavia, R. P. Bulgaria, Albania, R. P. Chineză, R.D Vietnam; 2. *dosare de problemă* care se structurau prin urmărirea/supravegherea informativă a emigrației și coloniilor românești din străinătate sau monitorizarea cetățenilor aflați în interes de serviciu în afara granițelor țării (acțiunea «Atlas»); 3. *dosare de obiectiv* cu referință la activitatea unor anumite instituții din «lumea liberă», posturi de radio occidentale care analizau procesele politice din Răsăritul continentului sovietizat postbelic, partide politice, corpul diplomatic, centre de cercetare, firme; 4. *dosare de corespondență* definite prin documente trimise de «Centrală» rezidenților din capitalele continentale; 5. *dosare organizatorice* structurate pe câteva tipuri de acte ca ordinele de misiune¹¹, rapoarte de culegere a informațiilor tehnico-științifice (T.S.), scrisori, note, sinteze pentru conducerea C.I.E..

Dosarele de spațiu (U.R.S.S., R. P. Ungaria, R.P. Polonă, R.S. Cehoslovacă ș.a.) – care, pe lângă aspectele de poliție politică, cuprind și acțiuni de *intelligence* „procurarea de informații politico-militare”,

¹⁰ 1989. *Principiul dominoului. Prăbușirea regimurilor comuniste europene*, ediție de Dumitru Preda și Mihai Retegan, Ministerul Afacerilor Externe, Editura Fundației Culturale Române, București 2000 (Direcția Arhivelor Diplomatice, seria „Eveniment”). Extrem de folositoare pentru percepțiile politico-diplomatice românești din perioada de referință este sinteza regresivă a activității nivelului de politică externă în anii 1985-1989 (Vezi *Istoria politicii externe românești în date*, coordonator Ion Calafeteanu, București, Fundația Europeană Titulescu, Editura Enciclopedică, 2003, p. 549-603).

¹¹ Acest tip de documente din nomenclatorul C.I.E. a fost precizat de fostul ofițer de informații externe Liviu Turcu în articolele –serial din „Jurnalul Național”, octombrie-noiembrie 2006; vezi din nou Liviu Turcu, *Miturile realității și realitatea miturilor*, în „Jurnalul Național”, 4 octombrie 2007, p. 8-9; Idem, *Dincolo de cazul „Dăianu”*, în „Jurnalul Național” 4 octombrie 2007.

„obținerea de date despre invențiile științifico-tehnice din țările capitaliste și realizările în acest domeniu¹²” sau probleme de spionaj¹³ - sunt o resursă documentară importantă pentru a preciza natura exactă a informației transmise de agenții C.I.E. despre evoluțiile regionale unde erau arondați și gradul de vicere ideologică a materialelor informative raportate Centrului de Informații Externe al D.S.S. (Departamentul Securității Statului). Această constantă analitică este importantă, deoarece urmărește un atribut esențial al activității de informații care trebuie să reflecte realitatea procesului evaluat, fără o cosmetizare subiectivă – politică, ideologică, mentală, axiologică- care poate denatura evoluțiile cercetate sub unghiul unei aprecieri individuale „așa am vrea noi să arate realitatea”.

Pentru a configura disputa strategică dintre cele două blocuri ale lumii Războiului Rece și evaluarea pozițiilor politico-militare ale statelor est-europene în sistemul de securitate internațional al anilor 1985-1989, de referință pentru o cercetare amănunțată a mediului strategic european este eminenta contribuție *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, vol I-II, document reader compiled by Mircea Munteanu, translations by Cornel Ban and Mircea Munteanu, Bucharest, 2002. Reconfigurarea mediului internațional al deceniului opt din secolul trecut a fost concepută temeinic de către Ioan Scurtu, *Revoluția română din decembrie 1989 în context internațional*, București, 2006 și Alesandru Duțu, *Revoluția din decembrie 1989. Cronologie*, București, 2006¹⁴.

Istoriografia est-europeană asupra serviciilor de informații comuniste a fost înfloritoare, iar despre activitatea externă a acestora există o serie de contribuții cunoscute fundamentate interdisciplinar (istorie politică, sociologie, politologie) în Cehia¹⁵, Ungaria¹⁶, Polonia¹⁷, Germania¹⁸.

¹² Florian Banu, *Activitatea Direcției de Informații Externe a Securității – între atribuțiile oficiale și acțiunile reale (1951-1989)*, p. 108.

¹³ Arhiva C.N.S.A.S., fond Centrul de Informații Externe, dosar 14386, vol. 6, f. 149-151, documentul intitulat *Lista categoriilor de materiale existente în Fondul documentar la Serviciul Arhivă din Centrul de Informații și Documentare*, 24.02.1984.

¹⁴ Ambele lucrări au fost elaborate sub egida Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989 (I.R.R.D.)

¹⁵ Oldrich Cerney, fost consilier pe probleme de securitate națională al președintelui cehoslovac Vaclav Havel (1990-1993) și director general al Serviciului de Informații al Republicii Cehe (1993-1998) a elaborat un cunoscut studiu, *Czechoslovak (Czech) Intelligence after the Cold War*, Centrul pentru Controlul Democrat al Forțelor Armate, Geneva, 2000. Jirina Siklova a lansat o temă a dosarelor externe instrumentate de StB („Securitatea” cehoslovacă) printr-un studiu interesant (*Ruguri care nu scot fum*, în „Lettre internationale”, ediția română, iarna 1997/1998).

¹⁶ Istoricul militar maghiar Ladislau Gyarmaty a scris despre serviciul de informații externe al Ungariei comuniste

¹⁷ Andrzej Zybertowicz, *Privatizing the Police-State: The Case of Poland*, Hardcover, Palgrave MacMillan, 2004, autorul este profesor la Universitatea Nicolaus Copernicus, Varșovia.

¹⁸ În jurul temei Stasi („scutul și spada Partidului” comunist Partidul Socialist Unit –din R. D.G.) și activității serviciului de informații externe condusă de Markus Wolff sunt utile lucrările lui Erhart Neubert Walter Süb, *Anatomie der Staatsicherheit. Geschichte, Stasi-protokolle*, Frankfurt am Main, 1992; Delphine Serre, *O poliție politică în dezbatere: Fenomenul Stasi (1989-1995)*, Iași, Institutul European, 1999.

Evoluția relațiilor internaționale din perioada 1985-1989 se subscrie principiului bipolarității politico-militare Est-Vest și condominiului hegemonic sovieto-american, cu mențiunea că UR.S.S. devine o „Voltă superioară cu arme nucleare”¹⁹ pierzând competiția pentru armament strategic – datorită programului Inițiativa de Apărare Strategică – „Războiul Stelelor” – demers inițiat de președintele S.U.A., Ronald Reagan.

Încercarea lui Mihail Gorbaciov de a salva la „firul ierbii” „imperiul răului” – cum a fost definită imagologic UR.S.S. de către Ronald Reagan – prin politicile interne de glasnost (transparență comunicațională a statului și partidului către societatea sovietică) și perestroika (restructurarea mamutului birocratic sovietic și eficientizarea performanței manageriale publice) a fost sortită unui eșec istoric.

În statele vecine României, spre exemplu în Ungaria, opoziția democratică, cum ar fi cercul “Viitorul” a forțat desfășurarea unor alegeri parlamentare (8 iunie 1985), iar în 1987 această formațiune civicopolitică îi cerea lui Janos Kádár « să plece ».²⁰

Țara noastră a cunoscut *forme de protest* la nivelul primei jumătăți a decadei anilor '80, cu precădere în bazinele miniere, în 1981, regiunea Văii Motrului, iar în 1983 greva de la mina Borșa a tensionat zona mineritului maramureșan.²¹

La nivelul convulsiilor politice din vârful eșichierului politic comunist, consemnăm tentativa de înlăturare a lui Nicolae Ceaușescu de grupul generalului Ion Ioniță, în 1984, cu prilejul vizitei acestuia în R.F. Germania.²²

În arhitectura relațiilor cu democrațiile occidentale latine, România ocupă un rol din ce în ce mai periferic datorită temei «drepturilor omului» codificată prin Acordul de la Helsinki (1975), austerității economice interne, resurecției poliției politice, strategiei sistematizării rurale și a demolării bisericilor incluse în patrimoniul istoric.

Perioada 1985-1989 cuprinde contacte la amplitudine medie ale palierelor de politică externă (președintele statului, Ministerul de Externe, «*diplomația de partid*», diplomația parlamentară) cu «axa latină» a Comunității Economice Europene: Lisabona-Madrid-Paris, deși în cele trei state erau la putere administrații socialiste.

¹⁹ Sintagma îi aparține lui Zbigniew Brzezinski, fost consilier pe probleme de securitate națională al președintelui Jimmy Carter care a sprijinit abordarea americană a diferențierilor politice între actorii socialiști est-europeni, a acelor „maverick” (după expresia politologului canadian Jacques Levesque) care edificau un policentrism al lumii comuniste. Vezi Zbigniew K. Brzezinski, *The Soviet Bloc, Unity and Conflict*, Harvard University Press, 1967, Idem.

²⁰ Alesandru Duțu, *Revoluția din 1989, Cronologie*, București, Editura Institutului Revoluției române din decembrie 1989, 2006, p. 59.

²¹ Arhiva C.N.S.A.S., fond „Corespondență”, nr. 3594, *Evenimentele din Valea Jiului*, (Hunedoara).

²² Ioan Scurtu, *Revoluția Română din decembrie 1989 în context internațional*, București, Editura I.R.R.D., 2006, p. 71.

Astfel, pe relația cu Portugalia înregistrăm doar o primire a ministrului de Externe, Ștefan Andrei, la premierul lusitan, Mario Soares și la președintele António Ramalho Eanes (februarie 1985) pe intervalul cercetat, iar în ceea ce privește cealaltă țară iberică, contactele la nivel înalt s-au redus la prima vizită a unui șef de stat spaniol, regele Juan Carlos, în România (mai 1985).²³

Scăderea de temperatură a relațiilor franco-române în anii '80 a fost determinată de sprijinul administrației Mitterand pentru gorbaciovism și ideea «Casei comune» a Europei - proiecte respinse doctrinar și politic de Nicolae Ceaușescu - dezvoltării strategiei de apărare a «drepturilor omului» (ca principiu continental) de către diplomația de la Quai d'Orsay, sau sprijinirea operațiunii «Villages Roumaines».

Pe de altă parte remarcăm și o activare a potențialului revizionist al emigrației ungare din Hexagon și conexiunile acesteia pe acest subiect, cu lideri comuniști reformatori sau conducerea structurilor partidiste necomuniste (Victor Orban).

Pe nivelul superior al relațiilor oficiale cu Franța, înregistrăm doar o vizită a ministrului de externe, Ștefan Andrei (12-15 mai 1984), la Paris, unde a avut întâlniri cu François Mitterand, președintele Republicii, Charles Hernu, ministrul Apărării Naționale²⁴ și Jacques Chirac, primarul Parisului, președintele partidului Adunarea pentru Republică.

Potențialul relațiilor cu Parisul s-a diminuat considerabil față de deceniul șapte, deși s-a spus că Nicolae Ceaușescu a susținut compania candidatului socialist, François Mitterand cu 400.000 de dolari, după defectiunea ofițerului Matei Haiducu în Franța, Securitatea a acționat dur în mediul românesc de aici, moment care l-a determinat pe șeful de la Elisée să califice C.I.E. ca o «bandă de asasini».²⁵

²³ *Istoria politicii externe românești în date*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 553.

²⁴ Charles Hernu, ministrul apărării în guvernarea socialistă Pierre Mouroy (1981) a fost racolat de Serviciul secret bulgar, D.I.E. român (recrutat de Mihai Caraman) și K.G.B. în perioada 1957-1963 în contextul penetrării structurilor nord-atlantice. După venirea sa la putere, F. Mitterand a reacționat în forță pentru decontaminarea țării de agenturile est-europene; în acest sens, președintele francez a ordonat - în 1983 - expulzarea a 47 de ofițeri de informații sovietici, agenți epurați datorită fostului lucrător K.G.B. Vladimir I. Vetrov, care prin operațiunea „Farewell”, a deconspirat sistemul de agenți sovietice pe domeniul „știință și tehnică” din economia Hexagonului (vezi Vasili Mitrokhin, Christopher Andrew, *Arhiva Mitrokhin. K.G.B. în Europa și în Vest*, București, Editura Orizont, Editura Sirius, 2003, p. 474). Administrația prezidențială Mitterand a reacționat politic dur criticând proliferarea spionajului industrial al C.I.E. în Franța (cazul Olteci), iar partea română aducea în atenție tentativa de racolare de către D.S.T. a șefului informațiilor externe, generalul N. Pleșiță.

²⁵ Cristian Troncotă, *About the espionage activity of the Romanian Communist Regime, 1965-1989*, în „Totalitarianism Archives”, 1-2, 2002, p. 225. După defectarea lui Matei Haiducu în Franța, la o conferință de presă serviciul de contrainformații din Hexagon (DST) a arătat planurile de atac terorist împotriva lui Paul Goma. Tot atunci, pe frontul independent al bătăliei serviciilor de informații, șeful C.I.E., Nicolae Pleșiță arăta că spionajul francez a vrut să îl recruteze.

De asemenea, personalul diplomatic acreditat la București emitea poziții critice la adresa regimului Ceaușescu, iar în acest registru menționăm reacțiile verbale ale ambasadorului Michael Rougnou cu ocazia zilei naționale a României, 23 august.

Astfel, la sărbătorirea din 1984 a «revoluției antiimperialiste și antifasciste», o notă întocmită de ofițerii C.I.E. din cadrul Departamentului Securității Statului specifică următoarele aspecte: «ambasadorul Franței, Michel Rougnou, în prezența ministrului secretar de Stat la Ministerul Relațiilor externe, Jean Michel Bayiete, șef al delegației guvernamentale franceze, care a participat la festivitățile organizate în cinstea zilei de 23 august, în timp ce asista în tribună la parada militară și la demonstrația oamenilor muncii, a făcut afirmații necorespunzătoare, comentând cu foarte multă ironie, începând de la tehnica militară, la demonstrația oamenilor muncii și încheind cu oamenii din serviciul de ordine.

Singurele comentarii pozitive au fost făcute la adresa și în special a gimnastelor (n.n. România nu a boicotat Jocurile Olimpice de la Los Angeles din 1984). Comentariile cele mai ironice s-au referit la tablourile cu portretul comandatului suprem și al tovarăsei Elena Ceaușescu, la metodele dure de conducere, de dictatură imprimată și prin militarizarea și pasul cadentat al tuturor formațiunilor, inclusiv la femei, tineret și copii, la abundența de cifre, grafice și panouri, care nu ar fi reale.

Reprezentantul partidului Adunarea pentru Republică din Franța (n.n. în orientare de dreapta, progaulist) care se afla în tribună și a auzit aceste comentarii, a afirmat față de interpretul român că se simte jenat ca francez, de comentariile neavenite ale ambasadorului țării sale și că va informa conducerea partidului său despre comportarea ambasadorului.²⁶

Considerăm necesar să subliniem că, din structura delegațiilor străine prezente la București, cu ocazia zilei de 23 august 1984, singura reprezentanță occidentală (vest-europeană/nord-americană), a fost aceea a Franței, printr-un demnitar de rang secund, prin persoana Secretarului de Stat la Ministerul Relațiilor Externe al Republicii Franceze.

La rigoare, pentru a evidenția amplitudinea interferențelor politico-diplomatice la nivel înalt româno-franceze în perioada studiată, putem menționa că președintele francez, fruntașul socialist François Mitterand, nu a avut nici o convorbire cu Nicolae Ceaușescu, atât la

²⁶ Arhiva C.N.S.A.S., Fond C.I.E., dosar nr. 13838, f. 104-105, notă adresată de secretarul de Stat, șeful C.I.E., general-locotenent Aristotel Stamatoiu, către adjunctul ministrului de Interne, general-colonel Iulian Vlad, document datat 6 septembrie 1984. Referitor la reacția română asupra aprecierilor făcute de trimisul Franței, liderul informațiilor externe al D.S.S. preciza că: „au fost luate măsuri pentru a se face cunoscut la Ministerul Relațiilor Străine atitudinea neprietenoasă a ambasadorului francez la București”. După câte cunoaștem, reprezentantul diplomatic din România nu a fost atenționat de Quai d’Orsay.

București, cât și la Paris (doar în 1984, conducătorului de la Palatul Elysée i s-a înmănat un mesaj despre conținutul relațiilor bilaterale și problemele securității europene, de către vicepreședintele Consiliului de Stat, Manea Mănescu).

Analiza vieții politice europene (structurată pe câteva teme principale: dinamica comunității continentale C.E.E. – Comunitatea Economică Europeană, relațiile euroatlantice, problema rachetelor cu rază medie de acțiune, raporturile U.R.S.S. cu statele occidentale) prin prisma cercetării documentelor create de fostele reprezentanțe C.I.E. din străinătate ne oferă și informații interesante despre evoluțiile internaționale.

Rapoartele, notele-sinteză și scrisorile operative pregătite de ofițerii acoperiți reuniți în grupe de acțiune pe scheletul fostei Brigăzi U (desființată după defectarea lui I.M.Pacepa, în 1978), reorganizate pe spațiul Europei de Vest, sub forma U.M. 0101, sunt câteva noutăți documentare în analiza istorică.

O serie de documente din arhiva C.I.E. sunt reprezentate de informațiile constituite prin utilizarea surselor deschise - mass media - și surselor secrete de către Brigada ZI, care întocmea sintezele sau buletinele de informații care erau remise factorilor de conducere guvernamentali sau șefului statului.

Ca studiu de caz, relațiile sovieto-vest-germane au fost relativ calme în timpul ultimului mandat al fruntașului socialist Helmuth Schmidt (1980-1982), guvernare social-liberală bazată pe cooperarea dintre Partidul Social Democrat (S.P.D.) și Partidul Liberal, executiv creat ca rezultat al înfrângerii dreptei conservatoare UCD/UCS reprezentată de carismaticul lider bavarez, Franz Joseph Strauss.

Încordarea în dialogul politic Bonn-Kremlin s-a datorat deciziei N.A.T.O. de «înarmare suplimentară» (R.F.G. a cunoscut o amplă mișcare de protest împotriva acestei măsuri), strategie pe care H. Schmidt a susținut-o în pofida unei opoziții consistente a propriului partid.

Dar spre deosebire Franz Josef Strauss - s-a încercat compromiterea lui prin K.G.B. printr-o agentă HVA (Serviciul de Informații Externe al R.D.G.), Inge Goliath,²⁷ secretară a Comisiei de politică externă a Uniunii Creștin-Democrate, prin dezinformarea lansată că președintele catolic bavarez era legat de neonazism - urmașul lui Willy Brand în leadership-ul stângii vest-germane urmărea o autonomie energetică a Europei prin transferul gazului siberian, strategie criticată de administrația Reagan.

²⁷ Vasili Mitrokhin, Christopher Andrew, *op.cit.*, p. 454. Operațiunea de compromitere a lui F.J.Strauss a purtat numele de „COBRA 2”, fiind supervizată de Iuri Andropov, șeful K.G.B. și Erich Mielke, conducător al STASI, printr-o întâlnire la Moscova între cei doi șefi ai serviciilor secrete (iulie 1979). În ianuarie 1980 și martie 1981, primul-ministru al landului Bavaria, F.J. Strauss, a fost primit și a avut un schimb de vederi cu Nicolae Ceaușescu.

Preocupați de această temă, agenții C.I.E. de pe spațiul german pregăteau un document asupra relațiilor sovieto-germane în timpul erei Cernenko și după doi ani ai administrației Kohl, de orientare creștin-democrată.

Astfel, o unitate C.I.E. specializată pe analiza spațiului vest-european a structurat tematic o *Notă privind relațiile dintre U.R.S.S. și R.F.G.*, datată 21 decembrie 1984, după sfârșitul epocii sovietice personalizate de secretarul general al P.C.U.S., Iuri Andropov și începuturile politicii reunificării concepute de cancelarul Helmuth Kohl.

Documentul - bazat pe datele deținute de acest compartiment al centralei de informații externe a Departamentului Securității Statului - evalua situația interferențelor dintre cele două centre de putere ale lumii Războiului Rece prin ideea că: « în relațiile politice cu U.R.S.S., R.F.G. este acuzată că promovează o *politică revanșardă* (un atac de acest fel a avut loc și în cadrul dezbaterilor conferinței pentru măsuri de încredere, securitate și dezarmare, care se desfășoară la Stockholm) ».²⁸

„Poziția revanșardă” precizată de documentul C.I.E. se referă la politica de „Anschluss” a lui Helmuth Kohl, prin care unificarea este receptată ca o *anexiune* și nu ca o unire a două ansambluri egale și autonome²⁹ (R.F.G. și R.D.G.).

Analiza referențelor de spațiu de la C.I.E. încearcă să sublinieze că încrederea Bonn-ului de a „a promova o politică de deschidere și apropiere față de R.D.G. ar periclita strategia sovietică în domeniul politicii externe” ceea ce reprezenta o realitate, deoarece Kremlinul condus de I. Andropov și K. U. Cernenko se opunea chestiunii unificării germane, printr-un dialog susținut intergerman între două entități statale (*zweistaatlichkeit*).³⁰

Documente ale „centrului” K.G.B. de la Karlhorst prezentau contacte ale liderului P.S.U.G., Erich Honecher, cu oficiali P.S.D., prin care acesta le propunea - în 1978 - anularea unor restricții de călătorie între R.F.G. și R.D.G.

Problematika unificării - deschisă dezbaterii în mediul german

²⁸ Arhiva C.N.S.A.S., fond C.I.E., dosar nr. 19838, *Notă privind relațiile dintre U.R.S.S. și R.F.G.*, datată 21 decembrie 1984, f. 181, document pregătit de U.M. 0199 cu regim de circulară și utilizat probabil și de U.M. 1110 - unitatea de monitorizare informații a Serviciilor de informații din statele socialiste, apreciată lacunar doar o unitate anti - K.G.B. - structură condusă de generalul V. Niculcioiu și care avea în componență o grupă operativă pentru STASI coordonată de colonelul Ioan Grosan.

²⁹ Delphine Serre, *O poliție politică: Fenomenul Stasi (1989-1995)*, Iași, Institutul European, 1999, p. 69; Politicii de unificare germană promovată de către dreapta creștin-democrată germană i s-a opus o abordare ponderată a temei de către o parte a elitei Partidului Social-Democrat, reprezentată de Oskar Lafontaine, candidat la fotoliul de cancelar, în vreme ce foștii cancelari și lideri social-democrați, Willy Brandt și H. Schmidt admit unificarea fără rezerve.

³⁰ Facilitarea călătoriilor în Occident pentru cetățenii R.D.G. a diluat puțin psihoza „zidului Berlinului”; în 1984, ne confruntăm cu o surprinzătoare generozitate a avizării vizelor de ieșire, aproape 40.000 de aprobări.

– cu rădăcini în anii 1970³¹, a provocat reacții atât în rândul intelectualilor de dreapta, cât și în cadrul partizanilor stângii din R.F.G.

În contextul alterării relației sovieto-germane din timpul mandatelor Andropov-Cernenko, unul dintre oamenii de spirit care au sprijinit destinderea germană și Ostpolitik, scriitorul Günter Grass³² critica poziția rigidă a Kremlinului postbrejnevian, dominat mental de cunoscuta „doctrină a suveranității limitate” pentru tipul de socialism construit de fiecare fostă „democrație populară”. Deși regimul Ceaușescu s-a opus cunoscutei „doctrină Brejnev”, România nu s-a preocupat de chestiunea reunificării germane datorită relației excelente cu R.D.G., condusă de Erich Honecher și a unei strategii politico-diplomatice „formale” față de R.F.G. (a se vedea punctajul întâlnirilor descrise la tema interferențe statale dintre București și Bonn), proces diminuat simțitor de către spiritul „convențiilor de reîntregire a familiilor germane” încheiate în 1974, 1978, și 1983³³ (care aduceau prin planul „HERMES” în contul Gospodăriei de Partid, 32 de milioane de mărci anual, în cote de câte opt milioane D.M. trimestrial).

Tabloul relațiilor româno-est-germane a avut o dimensiune cooperantă constantă în intervalul cronologic 1985-1989,³⁴ aserțiune întărită de vizitele dese la nivel înalt (1985 – sesiunea a XI-a a Comisiei Interguvernamentale de Colaborare Economică și Tehnico-Științifică, urmată de convorbiri între Gh. Oprea, membru al C. P. Ex. și Erich Honecher, Willi Stoph, președintele Consiliului de Stat; vizita la Berlin a președintelui C.S.P., Ștefan Bârlea pentru coordonarea planurilor comune pe perioada 1985-1990; primirea de către Nicolae Ceaușescu a lui Günter Kleiber; vicepreședintele Consiliului de Miniștri al R.D.G.; întâlnirea dintre președintele român și Horst Sindermann, șeful Camerei Populare; vizita în țara noastră a lui Gerhard Schürer, președintele Comisiei de Stat a Planificării; 1986 – turneul la București al lui Egon Krenz, secretar al C.C. al Partidului Socialist Unit din Germania; a doua consfătuire politică cu Berlinul răsăritean, reprezentat de Günter Kleiber; 1987 – convorbiri ministeriale C. Dăscălescu – Willi Stoph,

³¹ Tratatul de bază între R.F.G. și R.D.G. a fost semnat la 21 decembrie 1972, fiind negociat de Egon Bahr din partea Bonn-ului și Michael Kohl, reprezentant al Berlinului comunist

³² Günter Grass este un apreciat scriitor și jurnalist, fost diplomat. Se numără printre cei mai vizibili oameni de stânga care a susținut dialogul germano-german.

³³ *Convențiile privind reîntregirea familiilor de naționalitate germană* au fost încheiate de Vasile Pungan (1978, 1983) și au expirat la 1 iulie 1988; într-o notă-raport, datată 30 iunie 1986. ministrul de Interne, Tudor Postelnicu, îi raporta lui Nicolae Ceaușescu că partea vest-germană va transfera retroactiv suma de 32 milioane D.M. dar în contul B.R.C.E. și nu al Gospodăriei de Partid. Lui Aristotel Stamatoiu, șeful C.I.E., T. Postelnicu îi preciza printr-o rezoluție olografă despre avizul „conducerii superioare pentru acest transfer de cont bancar” („acțiunea C”) – Arhiva C.N.S.A.S., dosar C.I.E., nr. 52873, vol. VII, Acțiunea „C”, f. 1-5.

³⁴ Liderii R.D.G. și ai R.S.România, Erich Honecher respectiv Nicolae Ceaușescu, au dezvoltat o poziție comună de respingere a gorbaciovismului politic, tradus prin glasnost și perestroika.